

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-56>**Ліхоносова Г.С.***доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів**Національного аерокосмічного університету
імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»***Колесник В.О.***магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Національного аерокосмічного університету
імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»***Likhonosova Ganna***Doctor of Economics Sciences, Professor of Finance Department,
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»***Kolesnik Vladislav***Master of Finance, Banking and Insurance Specialty,
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»*

ФІНАНСОВІ КАТАЛІЗАТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

FINANCIAL CATALYSTS OF OPTIMIZATION MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE MANAGEMENT

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблематику, яка впливає на якість управління прибутком на промислових підприємствах України. Розглянуто шляхи формування матеріальних витрат та основні чинники, що впливають на неефективну їхню реалізацію. Запропоновано фінансові каталізатори щодо впровадження оптимальних методів управління прибутком. Метою статті є дослідження та характеристика фінансових каталізаторів оптимізації управління прибутком промислового підприємства, а саме визначення впливу матеріальних витрат на ефективність механізму управління прибутком підприємств. Об'єкт дослідження – фактичні дані фінансово-господарської діяльності промислового підприємства, а саме процес формування та розподілу прибутку на підприємстві. Методи використані в дослідженні – науковий, логічний. Обґрунтовано, що управління прибутком на підприємстві повинно здійснюватися на основі методичного, організаційного, інформаційно-аналітичного забезпечення. Встановлено, що на величину прибутку підприємства впливають результати від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, тому управління прибутком, особливо його формуванням, повинно здійснюватися у розрізі представлених видів діяльності. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є визначення факторів, що мають вплив на величину прибутку підприємства, пошук резервів його зростання з метою підвищення фінансової стійкості та забезпечення підприємства ресурсами для подальшого розвитку.

Ключові слова: прибуток, методи оптимізації, матеріальні витрати, каталізатор, промислове підприємство, розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена проблематика, которая влияет на качество управления прибылью на промышленных предприятиях Украины. Рассмотрены пути формирования материальных затрат и основные факторы, влияющие на неэффективную их реализацию. Предложено финансовые катализаторы по внедрению оптимальных методов управления прибылью. Проведенные исследования и характеристики финансовых катализаторов оптимизации управления прибылью промышленного предприятия, а именно определение влияния материальных затрат на эффективность механизма управления прибылью предприятий. В работе использованы фактические данные финансо-

во-хозяйственной деятельности промышленного предприятия, а именно процесс формирования и распределения прибыли на предприятии. Появление проблем, которые указывают на неэффективное значения. обоснованно, что управление прибылью на предприятии должно осуществляться на основе методического, организационного, информационно-аналитического обеспечения. Установлено, что на величину прибыли предприятия влияют результаты от операционной, финансовой и инвестиционной деятельности, поэтому управление прибылью, особенно ее формированием, должно осуществляться в разрезе представленных видов деятельности. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является определение факторов, влияющих на величину прибыли предприятия, поиск резервов его роста с целью повышения финансовой устойчивости и обеспечения предприятия ресурсами для дальнейшего развития. Поэтому управление прибылью, особенно ее формированием, должно осуществляться в разрезе представленных видов деятельности.

Ключевые слова: прибыль, методы оптимизации, материальные затраты, катализатор, промышленное предприятие, развитие.

ANNOTATION

The article discusses the issues that affect the quality of profit management in industrial enterprises of Ukraine. The ways of forming material costs and the basis of factors affecting their ineffective implementation are considered. Proposed financial catalysts for the implementation of best practices for managing profit. The studies and characteristics of financial catalysts for optimizing the profit management of an industrial enterprise, namely, determining the effect of material costs on the effectiveness of the enterprise profit management mechanism. The paper used the actual data of the financial and economic activities of an industrial enterprise, namely the process of formation and distribution of profits at the enterprise. The appearance of problems that indicate ineffective values. it is reasonable that profit management in an enterprise should be based on methodological, organizational, information and analytical support. It has been established that the profit of an enterprise is affected by the results from operating, financial and investment activities, therefore, profit management, especially its formation, should be carried out in the context of the presented activities. The article deals with issues related to the profit of

the enterprise and its role for the enterprise in a market economy. The system and directions of enterprise profit management are outlined. Disclosed elements of the enterprise profit management mechanism as part of the management system. Profit-related enterprise strategies are analyzed. It is proved that profit is not only an incentive for business activity of enterprises, but also the main source of development of their activity. Thus, it is of great importance to develop recommendations for improving the efficiency of formation, profit sharing and maximizing it. Prospects for further research in this direction are the identification of factors affecting the value of the enterprise's profit, the search for reserves for its growth in order to increase financial stability and provide the enterprise with resources for further development. therefore, profit management, especially its formation, should be carried out in the context of the presented activities.

Key words: profit, optimization methods, material costs, catalyst, industrial enterprise, development.

Постановка проблеми. Під собівартістю продукції, робіт і послуг розуміються виражені в грошовій формі витрати всіх видів ресурсів: основних фондів, природної і промислової сировини, матеріалів, палива й енергії, праці, використовуваних безпосередньо в процесі виготовлення продукції і виконання робіт, а також для збереження і поліпшення умов виробництва і його вдосконалення. Склад витрат, що включаються в собівартість продукції, визначається державним стандартом, а методи калькуляції – самими підприємствами [1, с. 15–16]. Собівартість продукції, будучи витратами підприємства на виробництво і звернення, є основою порівняння витрат і доходів, тобто самооповування – основоположної ознаки ринкового господарського розрахунку. Собівартість є одним з узагальнених показників інтенсифікації й ефективності споживання ресурсів.

Ключовими аспектами управління прибутком є його формування, розподіл і використання, що передбачає створення на підприємстві методичного, організаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення. Методичне забезпечення включає різноманітні методи аналізу, планування та контролю розміру прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичними засадами визначення прибутковості українських підприємств та їхніми сьогоденними реаліями займалися такі українські науковці, як А.Ю. Нагрецькіс, [2], Л.С. Гаватюк [3, с. 40–43]. Прибутковість підприємства у сучасних підходах до визначення сутності наведені І.Ю. Єпіфановою [4, с. 189–192]. Зусилля авторського колективу вже були спрямовані на покращення іміджу фінансового забезпечення України [5, с. 7–17], однак нині ставиться за мету дослідження саме фінансових каталізаторів оптимізації управління прибутком промислового підприємства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття – опанування теоретичних, методичних та практичних засад формування прибутку промислового підприємства, а також розроблення напрямів зниження собівартості виготовлення продукції промислового підприємства в умовах фінансово-економічної кризи.

Метою статті є дослідження та характеристика фінансових каталізаторів оптимізації управління прибутком промислового підприємства, а саме визначення впливу матеріальних витрат на ефективність механізму управління прибутком підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі показників економічної ефективності виробництва в галузях матеріального виробництва плануються й аналізуються такі показники, як виробництво продукції на 1 грн. одиниці витрат, а також зниження витрат на 1 грн. одиниці продукції (робіт).

Під час планування і аналізу зниження собівартості продукції розраховують за такими групами чинників [1, с. 45]:

1. Підвищення технічного рівня виробництва.
2. Поліпшення організації виробництва і праці.
3. Зміна обсягу, структури і розміщення виробництва.
4. Поліпшення використання природних ресурсів.
5. Розвиток виробництва.

Далі потрібно зробити аналіз динаміки операційних витрат на 1 грн. вартості реалізованої продукції (табл. 1).

Витрати на 1 грн. реалізованої продукції за звітний період у порівнянних цінах становлять 91,71 копійки, що вище, ніж за 2012 рік, на 19%.

Узагальнені вихідні дані для аналізу структури операційних витрат за економічними елементами містить форма № 2 фінансової звітності „Звіт про фінансові результати”, а саме розділ 2 „Елементи операційних витрат”. За цими даними можна визначити, до якого типу виробництва належить підприємство за переважанням використовуваних ресурсів (матеріало-, трудо-, чи фондомістке). На основі такого аналізу визначають найактуальніші для підприємства напрями зниження собівартості. Аналіз структури операційних витрат за економічними елементами потрібний також для того, щоб підприємство не потрапило у „ножиці” еластичного попиту на свою продукцію та нееластичного власного попиту на ті чи інші виробничі ресурси. Вихідні дані й розрахунки для аналізу собівартості продукції за економічними елементами наведені в табл. 2.

Таблиця 1

Витрати на 1 грн. від вартості реалізованої продукції промислового підприємства, 2012–2017 рр.

Рік	Формула	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення, %
Грн.	Операційні витрати/ Виручка від	0,73	0,91	0,88	0,91	0,91	0,92	19
Коп.	реалізації продукції	72,84	91,43	87,70	91,09	91,42	91,71	19

Таблиця 2

Аналіз структури операційних витрат промислового підприємства за період 2012–2017 рр.

№	Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Приріст	Част., % за пере(2012-2017)	
1	Матеріальні затрати	251491	224927	207880	204813	249040	306929	55438	78,76	79,82
2	Витрати на оплату праці	28417	25275	22672	21407	23860	31506	3089	8,90	8,19
3	Відрахування на соціальні заходи	10499	9405	8603	7915	5639	7342	-3157	3,29	1,91
4	Амортизація	13588	13459	1199	14086	13827	15341	1753	4,26	3,99
5	Інші операційні витрати	15335	18804	13908	18709	18012	23428	8093	4,80	6,09
6	Разом	319330	291870	254262	266930	310378	384546	65216	100,00	100,00

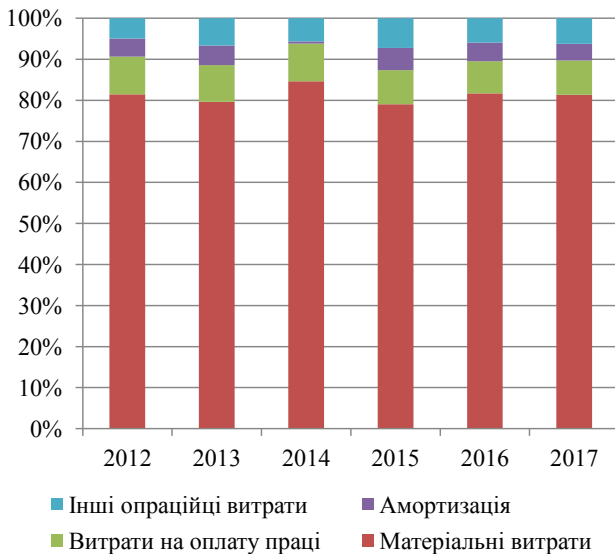

Рис. 1. Динаміка структури операційних витрат за 2012–2017 рік

Дані табл. 2 свідчать про матеріаломісткий характер виробництва: частка матеріальних витрат у попередньому періоді становила 78,76%, у звітному – 79,82% [6, с. 7–10]. Вони збільшилися на 1,06. Для більш детального уявлення дані табл. 2 потрібно занести у рис. 1.

Як можна побачити, підприємство має матеріаломісткий характер виробництва, оскільки матеріальні затрати займають 1 місце в структурі операційних витрат. Це пов'язано зі зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, основні матеріали, комплектуючі вироби та електроенергію. Адаже матеріальні витрати промислового підприємства складаються з витрат палива, електроенергії, комплектуючих виробів та інших матеріальних ресурсів. Для цього потрібно провести аналіз ефективності викорис-

тання матеріальних ресурсів. Показники, які будуть використані для розрахунку ефективності використання матеріальних ресурсів, такі [7, с. 11–14]:

- матеріаловіддача, яка розраховується як відношення вартості товарної продукції до суми матеріальних витрат і характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів;

- матеріаломісткість продукції (розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції). Отримані дані наведено в табл. 3.

Динаміка показників матеріаловіддачі та матеріаломісткості свідчить про зниження ефективності використання матеріальних ресурсів у поточному році порівняно з попереднім. Обсяг продукції збільшився на 74 033 тис. грн., у тому числі внаслідок збільшення матеріальних витрат на 76 116, 37 тис. грн. (55438 x 1,3730) і внаслідок зниження матеріаловіддачі на 2087,12 грн. (-0,0068 x 306929).

У результаті зниження ефективності використання матеріалів їх перевитрати у виробництві становлять 1509,56 грн. (+0,0036 x 419321).

До факторів, що сприяють зниженню матеріальних витрат на виробництво продукції, відносять: скорочення неминучих витрат у технологічному процесі та понадпланових виробництв; використання у виробництві якісної сировини; задовільний технічний стан технологічних ліній і обладнання. Після аналізу собівартості, потрібно вжити таких заходів:

1. Підвищення технічного рівня виробництва. Це впровадження нової, прогресивної технології, механізація й автоматизація виробничих процесів; поліпшення використання і застосування нового вигляду сировини і матеріалів; зміна конструкції і технічних характеристик виробів; інші чинники, що підвищують

Таблиця 3

Аналіз використання матеріальних ресурсів промислового підприємства

Показник	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення
1. Обсяг реалізації продукції, тис. грн.	345288	319215	304762	293047	339502	419321	74033
2. Матеріальні витрати, тис. грн.	251491	224927	207880	204813	249040	306929	55438
4. Матеріаломісткість, грн..	0,7284	0,7046	0,6821	0,6989	0,7335	0,7320	0,0036
3. Матеріаловіддача, грн.	1,3730	1,4192	1,4660	1,4308	1,3632	1,3662	-0,0068

технічний рівень виробництва. Зниження собівартості може відбутися під час створення автоматизованих систем управління, використання ЕОМ, вдосконалення і модернізації наявної техніки і технології. Зменшуються витрати і в результаті комплексного використання сировини, застосування економічних заміників, повного використання відходів у виробництві. Великий резерв таїть в собі і вдосконалення продукції, зниження її матеріаломісткості і трудомісткості, зниження ваги машин і устаткування, зменшення розмірів тощо.

2. Вдосконалення організації виробництва і праці. Зниження собівартості може відбутися в результаті зміни в організації виробництва, формах і методах праці за розвитку спеціалізації виробництва; вдосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього; поліпшення використання основних фондів; поліпшення матеріально-технічного постачання; скорочення транспортних витрат; інших чинників, що підвищують рівень організації виробництва.

3. Зниження поточних витрат відбувається в результаті вдосконалення обслуговування основного виробництва (наприклад, розвитку поточного виробництва, підвищення коефіцієнта змінності, впорядкування підсобно-технологічних робіт, поліпшення інструментального господарства, вдосконалення організації контролю за якістю робіт і продукції).

4. Зміна обсягу і структури продукції, які можуть привести до відносного зменшення умовно-постійних витрат (окрім амортизації), відносного зменшення амортизаційних відрахувань, зміни номенклатури й асортименту продукції, підвищення її якості. Умовно-постійні витрати не залежать безпосередньо від кількості продукції, що випускається. Із збільшенням обсягу виробництва їхня кількість на одиницю продукції зменшується, що приводить до зниження її собівартості.

5. Галузеві та інші чинники. До них відносяться: введення і освоєння нових цехів, виробничих одиниць і виробництв, підготовка й освоєння виробництва в діючих об'єднаннях і на підприємствах; інші чинники. Необхідно проаналізувати резерви зниження собівартості в результаті ліквідації застарілих і введення нових цехів і виробництв на вищій технічній основі, з кращими економічними показниками.

Для ефективного провадження діяльності потрібно розробити такі методи щодо оптимізації управління прибутком, як:

1. Скорочення витрат на сировину та матеріали. Вибір постачальників, що постачають сировину за нижчими цінами та надають відстрочки з оплати. Здійснення закупівлі сировини і матеріалів безпосередньо у заводу-вироблювача, скорочення числа посередників. Вибір постачальників здійснювати за критерієм включення вартості доставки у вартість сировини і матеріалів, а також виконання безкоштовного гарантійного ремонту.

2. Зменшення витрат на електроенергію. Хоча цей показник дуже залежить від тарифів, але можна провести перехід на економічне витрачання енергії на підприємстві. Придбати енергозберігаючі лампи, впровадити датчики денного або нічного витрачання електроенергії. Для порівняння узяли три види ламп – лампочка з ниткою розжарювання, люмінесцентна лампа та LED-індикатор. Економічні лампочки коштують разів у 10 дорожче, правда, й енергії споживають разів у 7–8 менше на рік. У середньому лампочка працює до 8 годин на добу. А це на рік 2920 годин. Оскільки вартість кіловата електроенергії диференціюється, то ми взяли середній показник – 1,68 грн. за кВт (за споживання від 100 до 600 кВт на місяць). Строк експлуатації. Пам'ятаємо, що одна лампа горить майже 3000 годин на рік. І виходить, що LED-лампа прослужить 10 років, тоді як кожні 4 місяці треба буде міняти звичайну лампочку. Отримані дані говорять про те, що навіть незначні зусилля щодо оптимізації прибутку приводять до бажаних результатів.

3. Скоротити витрати на утримання персоналу. Можливо скоротити випадки виплати матеріальної допомоги, премій за рахунок чистого прибутку підприємства. Провести поєднання деяких суміжних посад, виключити при цьому дублювання посад, особливо управлінського персоналу.

4. Скоротити витрати на експлуатацію обладнання. Вести використання зворотного лізингу обладнання. Скоротити до мінімуму технологічні простой. Зменшити витрати під час перерв і відпочинку. Практикувати здачу в оренду або продаж невикористаного підприємством обладнання.

5. Скоротити витрати на збут. Скоротити витрати на транспортування шляхом залучення послуг логістичної компанії або досвідченого логіста, встановлення оптимальних тарифних ставок. Автоматизувати облік збуту продукції.

6. Знизити адміністративні витрати. Скоротити витрати на інтернет і послуги телефонних операторів за допомогою контролю за витратами. Оптимізувати витрати на рекламу в межах, які встановлені законодавчо [5].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підводячи підсумок, можна відзначити, що запропоновані заходи допоможуть підприємству скоротити витрати і підвищити рентабельність, проте їхня ефективна реалізація можлива у разі комплексного поступального підходу, а також безперервного контролю за їх виконанням.

Отже, у вигляді фінансових каталізаторів оптимізації управління прибутком промислового підприємства запропоновано такі інструменти:

1. Зниження вартості капіталу, що залучається, – це приведе до автоматизації системи бюджетування, що допоможе забезпечити «фінансову прозорість» компанії, і відбудеться скорочення витрат на контроль інвесторів і кредиторів.

2. Оптимізація діяльності компанії – це відкриває можливості для оцінки інвестиційної привабливості конкретних напрямів фінансово-економічної діяльності підприємства. При цьому керівництво компанії має інформаційну базу для вибору оптимального варіанту подальшого розвитку.

3. Скорочення дебіторської заборгованості – найчастіше оборотність капіталу на підприємстві значно скорочується через несвоєчасне погашення клієнтами заборгованості. У цій несвоєчасності іноді винні менеджери або бухгалтери підприємства, які забувають вчасно виставити рахунок або нагадати, що підійшли терміни платежу, клієнтові.

4. Підвищення фінансової стійкості підприємства – поділ бюджету на центри фінансової відповідальності з подальшим контролем за їх виконанням дає змогу в найбільш зручній формі здійснювати делегування фінансової відповідальності, а прозорість бюджетів дає змогу полегшити управління фінансами.

5. Стимулювання зростання фінансово-економічної ефективності і фінансової стійкості – це приведе до консолідації зусиль усіх підрозділів для досягнення кінцевого, кількісно поставленого результату, що в підсумку веде до зростання фінансової стійкості.

6. Оптимізація бюджету – ця система дає змогу об'єднати необмежену кількість варіантів даних, які описують один період діяльності організації. Порівняння різних версій бюджетів дає змогу вибрати з декількох варіантів розвитку ситуації найбільш підходящий для поточних цілей фірми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутинець Ф.Ф., Олійник О.В. Економічний аналіз : Практикум. Житомир : ПП «Рута», 2003. 495 с.
2. Нагребіс А.Ю. Управління прибутком підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5452> (дата звернення: 10.12.2019).

3. Гаватюк Л.С., Дармограй Н.В., Хіміїчук Г.М. Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення. *Молодий вчений*. 2016. № 1(28). С. 40–43.
4. Епіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. *Економіка та суспільство*. 2016. № 3. С. 189–192.
5. Ліхоносова Г.С., Белов О.В. Фінансування каталізаційного розвитку підприємництва: європейський вектор. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 2(64). С. 7–17.
6. Пошуків В. Фінансові проблеми стабілізації української економіки. *Економіка України*. 2007. № 1. С. 7–10.
7. Резников Л. Фінансовий стан і фінансова політика виробничих підприємств. *Економіка України*. 2007. № 7. С. 11–14.

REFERENCES:

1. Butynets F.F., Oliynyk O.V. (2003). Ekonomichnyy analiz: Praktykum [Economic analysis: Workshop]. Zhytomyr: PE «Ruta», 495 p.
2. Nagretskis A.Yu. (2017). Upravlinnya prybutkom pidpryyemstva [Profit management of the enterprise. An efficient economy]. № 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5452> (accessed: 10 December 2019).
3. Havatyuk L.S., Darmograi N.V., Khimiychuk G.M. (2016). Prybutkovist ukrayinskykh pidpryyemstv: realiyi s'ohodennya [The profitability of Ukrainian enterprises: the realities of today]. Young scientist, No. 1(28), pp. 40–43.
4. Epifanova I.Y., Humeniuk V.S. (2016). Prybutkovist pidpryyemstva: suchasni pidkhody do vyznachennya sutnosti [Profitability of the enterprise: modern approaches to definition of essence]. Economy and society, № 3, s. 189–192.
5. Likhonosova G.S., Belov O.V. (2019). Finansuvannya katalizatsiynoho rozvytku pidpryyemnytstva: yevropeyskyy vektor [Financing the catalytic development of entrepreneurship: a European vector]. Scientific perspective: economics and management, No. 2(64), pp. 7–17.
6. Search V. (2007). Finansovi problemy stabilizatsiyi ukrayins'koyi ekonomiky [Financial problems of stabilization of the Ukrainian economy]. Ukraine economy, № 1, pp. 7–10.
7. Reznikov L. (2007). Finansovy stan i finansova polityka vyrobnychkykh pidpryyemstv [Financial status and financial policy of manufacturing enterprises]. Ukraine economy, № 7, pp. 11–14.